

Zpráva z vědecké konference „Právo v měnícím se světě (30 let: Retrospektiva 1989–2019 – Perspektiva 2020–2050)“

Ve dnech 16. a 17. prosince 2019 se starobylé prostory Karolina staly dějištěm vědecké konference „Právo v měnícím se světě (30 let: Retrospektiva 1989–2019 – Perspektiva 2020–2050)“, kterou uspořádala Právnická fakulta Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q04. Jak napovídá samotný název, konference si kladla za cíl nabídnout různé retrospektivní pohledy na právo a další související fenomény, které určovaly život naší společnosti v posledních třech dekadách. Neméně významnou součást však tvořily i predikce možných budoucích proměn práva a dalších společenských institucí, a to tváří v tvář různým výzvám, kterým soudobý svět čelí.

Nad celou akcí, která oslovila téměř 160 účastníků, převzal záštitu rektor Univerzity Karlovy, prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc. Jeho Magnificence rovněž zahájila slavnostní plenární rokování, jež se uskutečnilo v nádherných prostorách Vlasteneckého sálu Karolina. Poté s krátkým proslovem vystoupil děkan Právnické fakulty Univerzity Karlovy, prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc., jenž spoluinicioval vznik této akce. Na jeho projev navázal hlavní organizátor konference a současně i koordinátor programu Univerzity Karlovy Progres Q04 „Právo v měnícím se světě“, prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc. Přítomné dále pozdravili i čelní představitelé tuzemské justice – předseda Ústavního soudu, dr. Pavel Rychetský, dr. h. c., a předseda Nejvyššího soudu, prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. S krátkým proslovem vystoupil též velvyslanec Slovenské republiky v České republice, PhDr. Peter Weiss.

Poté měli přítomní možnost vyslechnout si stěžejní referáty. Ohlédnutí za minulými třemi dekadami v českém právu, a zejména pak stěžejními proměnami, které nastartovala sametová revoluce, se příhodně stalo námětem prvního z příspěvků nazvaného „Transformace právního řádu po listopadu 1989“. Cestu k demokratickému právnímu státu, k přijetí Listiny základních práv a svobod, rehabilitace, restituce a privatizace poutavě a povětšinou z autopsy přiblížil jeden z prvních polistopadových místopředsedů československé federativní vlády a dnes dlouholetý předseda Ústavního soudu, dr. Pavel Rychetský, dr. h. c.

Na něj navázal prorektor Univerzity Karlovy, prof. Aleš Gerloch, CSc., který se ve svém referátu „Multicentrismus v právu: minulost, současnost, budoucnost“ zaměřil na situace, kdy je v důsledku – horizontální či vertikální – dělby moci, popř. přenesení části normotvorných kompetencí na nadstátní celky, právo tvořeno více mocenskými centry. Prof. Gerloch v této souvislosti mj. upozornil, že vzájemná koordinace či subordinace jednotlivých subsystémů práva může v praxi vést k různým výkladovým a aplikačním problémům. Dlouhodobě pak dokonce i k dezintegraci společnosti nejen na mezinárodní, ale i národní úrovni, a to zejména v případech, pokud multicentrismus bude podpořen i pluralitou pramenů práva.

Další z řečníků, JUDr. Eduard Bárány, DrSc., bývalý dlouholetý místopředseda slovenského Ústavního soudu, jenž v současné době působí v Ústavu státu a práva Slovenské akademie věd, v příspěvku „Výzvy pro demokratický právní stát ve vyústění postmoderny“ nastínil možné hrozby, kterým musí soudobé státy čelit, chtějí-li si skutečně udržet svůj demokratický a právní charakter. Dr. Bárány mj. poukázal na fakt, že nezávislost (zejména justice) je recentně vystavena nevídanému tlaku masmédií (zejména těch internetových). Dochází též k nerespektování výsledků demokratických voleb a z nich vzešlé politické reprezentace. Tajné služby se pak mnohdy z tichých služebníků moci proměňují v samostatné aktéry veřejného dění.

Záměrem organizátorů však bylo poskytnout i jiné než čistě právní pohledy na soudobou společnost a její instituce. V další části plenárního zasedání proto měli přítomní možnost vyslechnout si neméně podnětné referáty z úst dvou neprávnicků. Jedním z nich byl přední český filozof a sociolog, prof. PhDr. Václav Bělohradský, jenž ve svém vystoupení „Materiální ohnisko ústavy v antropocénu“, přiblížil procesy, kdy masa diskurzu na určité téma začíná obíhat ve společnosti a postupně formovat její tvář. Pozornost přítom byla věnována i řadě souvisejících jevů, které jsou příznačné pro dnešní společnost (např. redukci veřejného prostoru na mediální prostor či invazi tzv. hyperobjektů jakou jsou třeba plasty, u kterých nelze efektivně dle tradičního soukromě-vlastního řádu rozdělit externality). V závěru prof. Bělohradský představil návrh změn materiálního ohniska demokratických ústav, jež by přispěly k ochraně veřejného prostoru.

Poslední z příspěvků do rokování vnesl pohled lékařských věd. Dlouholetý děkan 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a t. č. proděkan pro akademické tradice a etiku, jakož i vedoucí katedry interních oborů a Centra pro výzkum výživy, metabolismu a diabetu na téže fakultě, prof. MUDr. Michal Anděl, CSc., v referátu „Vědecký a technologický pokrok: právní a etická dilemata v medicíně“ poutavě popsal, jaké zásadní právní a etické otázky dnes lékaři řeší při výběru nejvhodnější léčby a jak to může ovlivnit jejich rozhodování.

Na společné plenární rokování navázala jednání ve 13 samostatných sekcích, v jejichž rámci zaznělo téměř 90 referátů, jež pokrývaly nebývale široké spektrum společenských problémů. Účastníci konference se věnovali kupříkladu problematice krizového řízení státu. Stranou pozornosti nezůstal ani problém menšin a většin při vytváření obecné vůle a ochraně práv. Zvláštní panel byl věnován příčinám a důsledkům recentního fenoménu judicializace práva a politiky. Zkoumala se ale též „nezávislost“, a to zejména soudců. Nechyběl ani blok věnovaný „postmoderní“ situaci v právu. Řada referentů se zamýšlela nad proměnami právního myšlení a hodnot v soudobém právu. V rámci dalšího tematického bloku pak bylo zkoumáno, jak skloubit centralizaci na straně jedné a decentralizaci na druhé straně. K posluchačsky velmi vděčným sekcím patřil blok, který se pokusil vykreslit proměny práva, právního vzdělávání i výkonu různých právních profesí tváří v tvář nebývalému rozvoji nových technologií a umělé inteligence. Kromě toho probíhaly samostatné sekce, které se soustředily na další rozvoj práva v jednotlivých právních odvětvích. Predikován tak byl budoucí vývoj a perspektivy civilního procesu, mezinárodního investičního práva a finančního práva, dále pak práva životního prostředí či zdravotního práva. Samostatná pozornost byla věnována i možným proměnám základních práv občanů a jejich konceptuálnímu pojetí v nadcházejících desetiletích. Nelze konečně též pominout sekci zaměřenou na globalizaci a národní státy či blok věnovaný funkcím práva v měnícím

se prostředí. Mezi vystupujícími byli převážně čeští právní vědci, nicméně nechyběli ani čelní představitelé slovenské, polské a maďarské právní nauky.

Na závěr konference se uskutečnil kulatý stůl, který byl primárně vyhrazen pro pohledy jiných vědních oborů na právo a společnost v minulých i budoucích dekadách. Mezi diskutujícími byl prof. Mgr. Miroslav Bárta, Dr., dlouholetý ředitel Českého egyptologického ústavu a prorektor pro vnější vztahy Univerzity Karlovy, jenž ve svém úvodním vstupu poznamenal, že dnešní společnost se mění již skokově (ne tedy lineárně), přičemž narůstá celková obslužnost a komplexita práva, což odčerpává hodně zdrojů. Současně je patrné, že dopad i rozsah společností vlastního implicitního práva (L. Pospíšil) se snižuje a ve svém důsledku to může negativně ovlivňovat vzájemné soužití. Další z diskutujících, prof. PhDr. Václav Bělohradský, navázal na tyto úvahy a v dalších částech svého vystoupení rozvinul teze svého referátu, který přednesl na plenárním vystoupení. Pohled klimatologa doplněný o osobní reflexe z cest po Turecku a Americe, ale i o zamyšlení nad některými poučnými historickými momenty vnesl do diskuze další z pozvaných hostů, RNDr. Václav Cílek, CSc. Posledním z hlavních diskutujících byl děkan 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, prof. MUDr. Vladimír Komárek, CSc., jenž přiblížil recentní fascinující poznatky neurovědy, ze kterých plyne, že se u lidí mění spektrum postižení mozku, což je doprovázeno proměněnou zkoumáním lidské mysli, a je tedy na místě si klást otázku, zda jsou stále udržitelné stávající koncepty objektivity a svobodné vůle ve vztahu k chování osob. Na tyto úvodní vstupy navázala zajímavá diskuze, kterou moderoval prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.

Z konference má vzejít recenzovaný sborník, jenž umožní všem zájemcům se blíže seznámit s alespoň částí úvah a zamyšlení, jež zazněly na této neopakovatelné akci. Bude nepochybně též zajímavé sledovat, zda se některé z právně-futurologických predikcí v dalších letech skutečně vyplní.

Katarzyna Žák Krzyžanková

doi: 10.14712/2464689X.2020.27